

مجله علمی پژوهشی «پژوهش‌های برنامه‌درسی»

انجمن مطالعات برنامه‌درسی ایران

دوره یازدهم، شماره دوم، پیاپی ۲۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

صفحه‌های ۱۲۶-۱۵۳

مطالعه فرایند تربیت جنسی نوجوانان ایرانی: نظریه داده بنیاد

داود طهماسب‌زاده شیخ‌لار^۱، احسان عظیم‌پور^۲، علی ایمان‌زاده^۳، محمد عباس‌زاده^۴

چکیده

هدف از پژوهش حاضر ارائه مدل نظریه برای مطالعه فرایند تربیت جنسی نوجوانان ایرانی است. پارادایم حاکم بر مطالعه حاضر کیفی و با استفاده از روش تحقیق گراند تئوری انجام شده است. مشارکت‌کنندگان بخش کیفی، متخصصان حوزه تربیت جنسی، برنامه‌ریزی درسی، روان‌شناسی تربیتی، معلمان و والدین دارای تخصص علمی یا تجربه عملی بودند که با رویکرد نمونه‌گیری هدفمند و روش نمونه‌گیری نظری ۲۰ نفر به‌عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه‌های نیمه ساختارمند بود که با این تعداد نمونه اشباع تئوریک در داده‌ها حاصل شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در قالب مدل پارادایم اشتراوس و کوربین انجام گرفت. پس از تحلیل داده‌ها محقق به ۱۶۹ گزاره مفهومی اولیه در قالب ۵۹ کد باز، ۱۸ کد محوری در قالب ۶ کد انتخابی بر اساس مدل داده بنیاد دست یافت. نتایج تحلیل داده‌ها در قالب مدل الگوواره‌ای بیانگر آن است که عوامل علی (شناخت دقیق نوجوانان، شناخت ضرورت‌های تربیت جنسی و هدایت و جهت‌دهی به رفتار مناسب جنسی)، پدیده اصلی (طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد)، شرایط مداخله‌گر (تعصبات مذهبی و اعتقادی نادرست، دیدگاه‌های اجتماعی- فرهنگی، سیاست‌های آموزشی - سازمانی)، عوامل زمینه‌ای (نبود سیاست‌های روشن و جسورانه، ناکارآمدی والدین، منابع اطلاعاتی نامعتبر)، راهبردها (غلبه بر موانع فرهنگی، رعایت ملاحظات فرهنگی - اجتماعی، ظرفیت‌سازی در نظام آموزشی و والدین، همکاری بین بخشی، راهکارهای آموزش، اصول آموزش) و پیامدها (فردی و اجتماعی) الگوی فرایند تربیت جنسی نوجوانان را منعکس می‌نماید. بر مبنای مدل ارائه‌شده، ضرورت و نیاز آموزش و ساختارهای فرهنگی اجتماعی حاکم بر جامعه ایرانی بر مؤلفه محوری (تربیت جنسی کارآمد در نوجوانان) تأثیرگذار است.

واژه‌های کلیدی: تربیت جنسی، نوجوانان، نظریه داده بنیاد.

۱. دانشیار گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول) d.tahmaseb@tabrizu.ac.ir

۲. دانشجوی دوره دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه تبریز Azimpour_E@tabrizu.ac.ir

۳. دانشیار گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز aliimanzadeh@yahoo.com

۴. استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز m.abbaszadeh2014@gmail.com

مقدمه

بدون شک نوجوانی یکی از بحرانی‌ترین مراحل تحول طبیعی انسان محسوب می‌شود (Manzari, 2018). بلوغ یک مرحله مهم از تحول است که علاوه بر تحولات روان‌شناختی با تحولات زیستی مانند جهش نمو قد و وزن، نمو اسکلتی و تکامل دستگاه باروری و جنسی همراه است. نوجوان هنگام بلوغ با امور جنسی آشنا می‌شود و گاهی رفتار جنسی مشکل‌ساز را دنبال می‌کند که پیش‌بینی‌کننده تخلف جنسی است و یا با نشانه‌ای از مسائل عاطفی اساسی همراه است (Kastbom, Larsson & Svedin, 2012). از این رو آشنایی با پدیده نوظهور جنسی و طرز صحیح مقابله با آن‌ها یکی از اساسی‌ترین نیازهای نوجوانان در این مرحله از زندگی است (Shamshiri Mostofi, Garmaroudi, & Shakibazadeh, 2016). یکی از مؤثرترین راه‌های افزایش آگاهی، نگرش و توانایی نوجوانان در محافظت از خودشان، تربیت جنسی است. تربیت جنسی برای پیشگیری از رفتارهای پرخطر جنسی و نتایج منفی آن ضروری می‌باشد (Reis, Ramiro, Matos & Diniz, 2011). طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی، تربیت جنسی عبارت است از؛ هماهنگی میان ذهن، احساس و جسم که جنبه‌های اجتماعی و عقلانی انسان را در مسیر ارتقای شخصیت، ایجاد ارتباط و عشق قرار می‌دهد و هرگونه اختلال که منجر به ناهماهنگی و در نتیجه عدم رضایت از رابطه جنسی شود، می‌تواند نارسایی کنش جنسی را به همراه باین‌حال، بشر با همه پیشرفت خود در علوم، صنایع، داشته باشد (World Health Organization, 2014). در تربیت جنسی صرف ارائه اطلاعات کافی نیست، بلکه رفتار و نگرش والدین نسبت به امور جنسی در اثربخشی و کارآمدی آموزش اهمیت به سزایی دارد. تربیت جنسی باید در یک برنامه‌ریزی زمان‌بندی‌شده و متناسب با مقتضیات سنی و به پیروی از عقل و مبتنی بر شناخت نیازها و قابلیت‌های افراد صورت گیرد. عدم توجه به شرایط سنی و مذهبی در هر مرحله از رشد و طرح شتاب‌زده مسائل جنسی می‌تواند آسیب‌زا باشد و ناهنجاری‌هایی را به وجود آورد که با فلسفه تربیت و رشد ناسازگارند (Hassani & Askari, 2011).

بررسی‌های انجام شده در زمینه تربیت جنسی حاکی از این است که اکثر پژوهشگران به ضرورت تربیت جنسی به‌عنوان یک امر اجتناب‌ناپذیر تأکید کرده‌اند از جمله: گیلیام و همکاران (Gilliam et al, 2016) در پژوهشی نشان دادند دانش‌آموزان علاقه زیادی به طرح پرسش و مشارکت در بحث به‌ویژه در بخش پرسش دکتر از خود نشان دادند و علاقه بیشتری به درک عمیق مسائل مرتبط با این حوزه را در خود یافتند. دی ماتوس، ریس، رامیرو و ریبریو (De Matos, Reis, Ramiro, & Ribeiro, 2014) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که در قانون ارتباط نزدیک‌تری با مباحث تربیت جنسی داشته است. میزان و فراوانی مقبولیت این درس و ساعات اختصاص یافته به آن نسبت به

سایر دروس حدود ۸۴ درصد بوده است. تقاضای اکثر مدیران و معلمان این بوده است که بقیه دروس نیز مانند درس قانون وقت و گستره بیشتری از مباحث تربیت و سلامت جنسی را پوشش دهند. ادوگر، یودیگویی و یودیگویی (Adogu, Udigwe, & Udigwe, 2014) در پژوهشی گزارش کردند که مسائل و مشکلات رفتاری نوجوانان حل نشدنی و گسترده هست و افزایش نگران‌کننده بیماری‌های چون ایدز دست‌یابی به اهداف توسعه مذکور را دشوار می‌نماید. لذا مدارس و برنامه‌های درسی با کمک پلیس و خانواده‌ها بایستی برای برون‌رفت از این مشکلات یاریگر باشند. از کمک‌های سازمان بهداشت جهانی نیز بایستی برای تقویت نقاط قوت و نیز تقویت برنامه‌های آموزش سلامت و تربیت جنسی بهره گرفت.

با توجه به آنچه در مورد ضرورت و اهمیت تربیت جنسی بیان شد ولی فرایند تربیت جنسی از خانواده‌ای به خانواده دیگر و از جامعه به جامعه دیگر متفاوت بوده و با چالش‌های زیادی روبه‌رو است؛ به گونه‌ای که در برخی فرهنگ‌ها رویکرد حاکم بر امور جنسی به‌طور کامل آشکار و در برخی دیگر این مسائل پوشیده، غیرواضح و حتی دور از دسترس قرار دارد (Ubillos, Paez & Gonzglez, 2000). والکر (Walker, 2001) عوامل محدودکننده مشارکت والدین در آموزش جنسی در کشور انگلستان را فقدان آگاهی از نیازهای فرزندان برای آموزش جنسی، در نظر نگرفتن آموزش جنسی به‌عنوان بخشی از نقش والدی خود، شرم از صحبت کردن در مورد مسائل جنسی و عدم اطمینان در مورد اینکه به‌عنوان والدین چه رفتاری باید در این زمینه داشته باشند، گزارش کرده است. همچنین به عوامل متعددی مانند ساختارهای فرهنگی اجتماعی (Shirbaigy, Esmaeili, Saeidipour & Sarmadi, 2020)، مقاومت و بی‌میلی والدین، عوامل فرهنگ اجتماعی و عوامل سازمانی (Mohammadi Pouya, Imanzadeh, Mohammadi Pouya & Zarei, 2019)، محافظه‌کاری والدین در امور جنسی مرتبط با فرزند و سیستم‌های منفعل حمایتی جامعه (Maasoumi, Lamyian, 2013)، منابع اطلاعاتی نامعتبر و وجود شرم و حیا، تابوها و اعتقادات فرهنگی - اجتماعی نادرست (Simbar, Alizadeh, Hajifoghaha, & Golezar, 2017)، دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی نامعتبر، تغییرات فرهنگی - اجتماعی جامعه و وجود تابوهای فرهنگی در جامعه (Mirzaii Nagmabadi, Babazadeh, Shariati, Mousavi, 2014)، شرم و خجالت بحث‌های پیرامون سلامت جنسی، ترس از افزایش وسوسه در دختران نوجوان، عدم مهارت لازم برای برقراری ارتباط با نوجوانان (Shams, Parhizkar, Mousavizadeh & Majdpour, 2017)، بحث جنسی به‌عنوان یک تابو فرهنگی اجتماعی و عدم حمایت و پشتیبانی قانونی (Latifnejad Roudsari, 2013)، مهارت ناکافی والدین و تابوهای فرهنگی

(Rouhparvar, Shahali, & Javadnoori, 2020) به‌عنوان چالش‌های ارائه آموزش تربیت جنسی به نوجوانان دختر و پسر اشاره شده است.

پژوهش‌هایی در ایران به طراحی الگوی تربیت جنسی پرداخته‌اند. شیربیگی و همکاران (Shirbaigy ed all, 2020) در پژوهشی با عنوان طراحی الگوی تربیت جنسی در عصر جهانی شدن با تأکید بر دیدگاه اسلام: با رویکرد نظریه داده بنیاد، نشان دادند شرایط علی (ضرورت تربیت جنسی)، مؤلفه محوری (فرصت‌ها و تهدیدهای تربیت جنسی در عصر جهانی شدن)، شرایط زمینه‌ای (آموزش)، شرایط مداخله‌گر (ساختارهای فرهنگی اجتماعی)، راهبردها (اصول، روش و محتوای تربیت جنسی از دیدگاه اسلام؛ و شاخص‌های آسیب و سلامت تربیت جنسی) و پیامدها (تقویت همه ابعاد به هم پیوسته تربیت در سطح فردی و جامعه) الگوی تربیت جنسی را در عصر جهانی شدن منعکس می‌نماید. بر مبنای مدل ارائه‌شده در این پژوهش، ضرورت و نیاز، آموزش و ساختارهای فرهنگی اجتماعی □ حاکم بر جامعه ایرانی بر مؤلفه محوری (فرصت‌ها و تهدیدهای جهانی شدن) تأثیرگذار است؛ بنابراین برنامه‌های ارائه‌شده در راهبردها باید بر مبنای اصول، روش و محتوای تربیت جنسی از دیدگاه اسلام و شاخص‌های آسیب و سلامت تربیت جنسی باشد که به تقویت همه ابعاد به هم پیوسته تربیت در سطح فردی و جامعه منجر می‌شود. همچنین قلتاش و محمدجانی (Gholtash & Mohammadjani, 2018) به طراحی چارچوب برنامه درسی تربیت جنسی بر اساس مبانی تربیت اسلامی پرداخته و در ابتدا مبانی قرآن و روایات معصومین هفت مقوله اصلی شامل: توجه به غریزه جنسی به‌عنوان یک نیاز، ازدواج راه طبیعی و پذیرفته شده، پاسخ‌دهی به غریزه جنسی، معاشرت و تعامل شایسته زن و مرد (با جنس مخالف)، عفت و پاک‌دامنی، رعایت حریم روابط در ارتباطات خانوادگی و اجتماعی، پرهیز از نابهنجاری جنسی و تولید نسل استخراج گردید. بر اساس مقوله‌های اصلی استخراج‌شده در عنصر اهداف برنامه درسی تربیت جنسی برای سه بعد شناختی، عاطفی و مهارتی دوازده هدف استنباط گردید و نیز برای رئوس محتوای کتب درسی هفت محور اصلی شامل جنسیت و غریزه جنسی، بلوغ و غریزه جنسی، سلامت و بهداشت جنسی، ازدواج، تعامل با جنس مخالف، تعاملات در خانواده و تولید مثل و برای روش‌های یاددهی - یادگیری روش‌های مستقیم با چهار نوع روش و روش‌های غیرمستقیم با پنج روش یاددهی-یادگیری پیشنهاد شد. همچنین برای ارزشیابی برنامه درسی تربیت جنسی با تأکید بر ارزشیابی کل برنامه درسی و نیز ارزشیابی برنامه درسی تجربه یا کسب شده، مقوله‌ها معرفی گردید.

لذا با توجه به اینکه بر اساس نتایج پیشینه موجود در داخل کشور، تاکنون الگوهای زیادی جهت مطالعه و تبیین فرایند تربیت جنسی نوجوانان در ایران طراحی نشده است، پژوهش حاضر می‌تواند تصویری کلی از فرایند تربیت جنسی در عصر حاضر در ایران ارائه دهد. این پژوهش به دلیل اینکه تاکنون مطالعات مرتبطی در زمینه نظریه داده بنیاد جز یک مورد در حوزه تربیت جنسی انجام نگرفته،

بسیار نوآورانه است؛ بنابراین با توجه به نبود مطالعه‌ای فرایندی، که ضمن معرفی خرده نظریه‌ای بومی، عوامل و شرایط اثرگذار در فرایند تربیت جنسی نوجوانان و چیدمان آن را توصیف و تبیین نماید در مطالعه حاضر، تلاش شده تا با رویکردی کیفی، بهره‌گیری از روش نظریه برخاسته از داده‌ها و در نظر گرفتن شرایط مدارس و نظرات متخصصان تربیت جنسی، معلمان، مشاوران، مربیان بهداشت و والدین نوجوانان، خرده نظریه‌ای تدوین شود تا فرایندهای تربیت جنسی نوجوانان را توصیف نماید؛ بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر، ارائه مدل نظریه برای مطالعه فرایند تربیت جنسی نوجوانان ایرانی است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی^۱ و با استفاده از روش گراندد تئوری انجام شده است. تئوری داده بنیاد بهترین روش برای مطالعه فرایندها و تجاربی است که به اشکال متفاوت نمودار می‌شوند و بیشتر به درد تحقیق درباره موقعیت‌های خاص می‌خورد و معمولاً هم با فرایند روی دادن یک امر و موجبات و آثار آن سروکار دارد (Ferasatkah, 2016) شیوه انتخاب نمونه پژوهش از نوع هدفمند و تکنیک اشباع نظری^۲ بود. از این رو ۲۰ نفر به عنوان مشارکت‌کننده در این پژوهش انتخاب شدند. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان سه ملاک، به شرح ذیل اتخاذ شد که داشتن دو ملاک از این سه شرط الزامی بود: تخصص علمی (افرادی که دانش کافی در زمینه مباحث تربیت جنسی دارند؛ یعنی در ارتباط با موضوع تربیت جنسی با تألیف کتاب یا مقاله اقدام کرده، یا اینکه در این زمینه دارای تحصیلات آکادمی مرتبط با آن باشند)، تجربه عملی (افرادی که با موضوع تربیت جنسی آشنایی دارند و در عمل با تربیت جنسی نوجوانان در ارتباط باشند) و والدینی که دارای فرزند ۱۲ تا ۱۶ ساله می‌باشند.

ابزار گردآوری داده‌ها، انجام مصاحبه‌های فردی نیمه ساختاریافته با مشارکت‌کنندگان در پژوهش بود. پژوهشگر، محورهای کلی مصاحبه را از قبل مشخص کرده و پرسش‌های مصاحبه در چارچوب مدل پارادایمی نظریه زمینه‌ای طراحی و پیش رفت، تا به مصاحبه‌شونده کمک کند درباره فرایند تربیت جنسی نوجوانان فکر کند و بگوید چه عواملی باعث شده‌اند که آموزش تربیت جنسی در نظام آموزشی به‌عنوان یک ضرورت احساس شود؟ چه بستری می‌تواند در تحقق تربیت جنسی در نظام آموزشی نقش ایفا کند؟ چه موانعی پیش روی تحقق موفق تربیت جنسی در نظام آموزشی وجود دارد؟ وضع فعلی تربیت جنسی را در نظام آموزشی و خانواده چطور چگونه است؟ و تربیت جنسی در مدارس و در نظام آموزشی چه پیامدهای مثبت دقیقی می‌تواند داشته باشد؟ مدت زمان

1- Qualitative approach

2- Theoretical Saturation

انجام مصاحبه متفاوت بود و بر اساس وقت مشارکت‌کنندگان بین ۲۰ الی ۴۰ دقیقه طول کشید. تمامی مصاحبه‌ها به صورت کامل بر روی نوار ضبط و به صورت متن پیاده شد، البته هم‌زمان توسط محقق و دستیار محقق نیز مصاحبه‌ها نوشته می‌شد. اطلاعات حاصل از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان در پژوهش پیرامون سؤالات پژوهش، با استفاده از دستورالعمل اشتراوس و کوربین (Strauss & Corbin, 2014) و با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا در نظریه داده بنیاد در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شد (Strauss & Corbin, 2014). تحلیل داده‌ها بر اساس غوطه‌ور شدن در داده‌ها، دسته‌ها و کدگذاری‌ها و مقایسه مداوم صورت گرفت. در مرحله کدگذاری محوری، ابتدا کدها و دسته‌های اولیه حاصل از کدگذاری باز را با موارد مشابه ادغام و سپس ارتباط بین خرده طبقه‌ها مشخص شد و در نهایت طبقاتی با مفاهیم جدید در قالب طبقه انتخابی تشکیل شد. طی فرایند کدگذاری تعداد ۵۹ خرده مقوله (کدگذاری باز) و ۱۸ مقوله فرعی (کد محوری) و ۶ مقوله اصلی (کد انتخابی) شناسایی شدند.

برای اطمینان از روایی و پایایی ابزار داده‌ها با معیارهای ویژه پژوهش کیفی، از روش "بازبینی صاحب‌نظران" بهره گرفته شد. برای حصول اطمینان از روایی پژوهش و دقیق بودن یافته‌ها در مطالعه حاضر اقدامات زیر انجام شد. بازبینی توسط اعضا: ۳ نفر از مصاحبه‌شوندگان (به ازای هر طبقه از مصاحبه‌های کیفی یک نفر) گزارش نهایی مرحله نخست را در فرایند تحلیل یا مقوله‌های به‌دست آمده، بازبینی نمودند و نظرات و پیشنهادهای آن‌ها در مرحله کدگذاری محوری اعمال شد. بررسی همکار: به کمک ۳ نفر از استادان و ۴ نفر از دانشجویان دکتری به بررسی پارادایم کدگذاری محوری پرداخته شد و دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها نیز در تدوین الگو مدنظر قرار گرفت. مشارکتی بودن پژوهش: به‌طور هم‌زمان از افرادی به‌عنوان دستیار و همکار نیز در تحلیل و تفسیر داده‌ها کمک گرفته شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، تحلیل محتوای استقرایی با بهره‌گیری از کدگذاری در سه سطح باز، محوری و انتخابی و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA10 بود.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر داده‌های کیفی جمع‌آوری شده از فرایند اجرای مصاحبه نیمه ساختاریافته با مشارکت‌کنندگان پژوهش به صورت کدگذاری باز تجزیه و تحلیل شد. اجرای فرایند کدگذاری باز روی داده‌های کیفی جمع‌آوری شده، ابتدا به استخراج تعداد زیادی ویژگی و مفهوم اولیه منجر شد که با بررسی‌های انجام شده و بر اساس مشابهت‌ها و اشتراکات مفهومی و ویژگی‌های مشترک بین کدهای باز، مفاهیم و مؤلفه‌ها مشخص شد. در فرایند تحقیق، مفاهیم بر اساس تشابه آن‌ها طبقه‌بندی و سپس بر اساس ویژگی‌های مشترکشان دسته‌بندی شد و مؤلفه‌های فرعی را به وجود آورد که

در نهایت از این مؤلفه‌های فرعی، مؤلفه‌های اصلی به وجود آمد. پس از فرایند کدگذاری باز، یافته‌های پژوهش در قالب الگوی کدگذاری محوری (شکل شماره ۱) که شامل شرایط علی، مؤلفه محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها است، ارائه شده است.

۱- پدیده اصلی یا مقوله محوری در فرایند تربیت جنسی نوجوانان چیست؟

با بازنگری‌ها و بازبینی‌های متعدد و نگاه عمیق به محتوا و مفاهیم داده‌های پیاده شده در متن مصاحبه‌ها محققان دریافتند که اصلی‌ترین مقوله در فرایند تربیت جنسی نوجوانان، طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد می‌باشد. بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش، تربیت جنسی کارآمد دارای ویژگی‌هایی همچون هدایت‌گری کنجکاوی‌های جنسی، پیدایش رشد مطلوب دینی و اخلاقی، توانمندسازی مدیریت رفتار جنسی مسئولانه و آگاهی بخشی بهداشت جنسی می‌باشد.

جدول ۱- مفاهیم، کدگذاری باز و محوری پدیده اصلی فرایند تربیت جنسی نوجوانان

مفاهیم اولیه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
کنجکاوی نوجوان در برابر محرک‌های جنسی محیطی پاسخ صحیح و دقیق به سؤالات جنسی نوجوان	هدایت‌گری کنجکاوی‌های جنسی	تربیت جنسی کارآمد
اصلاح رفتارهای ناهنجار دینی و اخلاقی رشد سالم جنسی در نوجوانان	رشد مطلوب دینی و اخلاقی	
آموزش رفتار و مدیریت رفتار جنسی توانمندسازی و کاهش رفتارهای پرخطر جنسی نوجوان	توانمندسازی مدیریت رفتار جنسی مسئولانه	
تفهم وظایف و تکالیف بهداشتی و شرعی ضرورت آگاه کردن دانش‌آموزان به بهداشت جنسی	آگاهی بخشی بهداشت جنسی	

۱-۱- هدایت‌گری کنجکاوی‌های جنسی نوجوانان: کنجکاوی نوجوان یکی از نیرومندترین

پایه‌های تربیت اوست و جواب ندادن به سؤالات او و سرکوب کردن این کنجکاوی‌ها ممکن است هرگونه کنجکاوی را در آینده از بین ببرد. اگر ما مسئله جنسی را هم‌ردیف سایر فعالیت‌های آنان قرار دهیم و آن را تابو نشماریم، بسیاری از مشکلات موجود در عصر حاضر وجود نخواهد داشت. پاسخ به سؤالات کنجکاوانه جنسی نوجوان قسمتی از تربیت جنسی آن‌ها به‌شمار می‌رود. در نتیجه بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تربیت جنسی‌ای کارآمد است که بتواند کنجکاوی‌های جنسی نوجوان را هدایت نماید. برای نمونه: مشارکت‌کننده ۲: «همه ما می‌دونیم وقتی کودک یا نوجوان به یه سنی میرسه شروع میکنه به پرسیدن انواع و اقسام سؤال‌ها. اتفاقاً خیلی هم به مسائل جنسی کنجکاو میشه. به نظر من تربیت جنسی باید بتونه این کنجکاوی‌ها رو هدایت کنه تا باعث نشه نوجوان به انحراف کشیده بشه».

۱-۲- پیدایش رشد مطلوب دینی و اخلاقی: پرورش و شکوفاسازی فطرت کودک، باعث

می‌گردد وی از انحرافات فطری و گرایش به نابهنجاری‌های اخلاقی و معنوی و از جمله انحرافات

جنسی مصونیت پیدا کند. در آیات و روایات تصریح شده است که کودکان با فطرتی معنوی و خدایی متولد می‌شوند و تمایل به خداپرستی از ابتدای تولد با آن‌ها وجود دارد. این والدین کودکان و یا عوامل محیطی دیگر هستند که با تربیت نادرست چه بسا آن‌ها را از فطرت اولیه منحرف می‌کنند. بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تربیت جنسی‌ای کارآمد است که بتواند به رشد مطلوب دینی و اخلاقی در نوجوانان کمک نماید. برای نمونه: مشارکت‌کننده ۴: «به نظر من تربیت جنسی باید بتونه آنچه دین برای مسائل جنسی مشخص کرده رو به‌طور واضح و روشن برای نوجوان بیان کنه، بتونه تفکرات دینی دانش‌آموزان رو تقویت کنه، یا اینکه بتونه به نوجوانان کمک کنه تا بتونن اخلاق در باب مسائل جنسی مدنظر قرار بدهند».

۳-۱- **توانمندسازی مدیریت رفتار جنسی مسئولانه:** نکته‌ای که به‌ظاهر خیلی ساده به نظر می‌رسد، اما توجه مداوم داشتن و به اجرا درآوردن آن از اهمیت به‌سزایی برخوردار است، موضوع مراقبت و نگهداری از تمامی امور و پدیده‌ها است. سلامت جسم و همچنین جنسیت و رفتار جنسی هم نیاز به مراقبت و نگهداری دارد. اقدام به مدیریت، مراقبت و نگهداری از رفتار جنسی امری است که در تمام طول دوران زندگی نیاز به اجرا داشته و مسئولیت آن نیز بر عهده خود فرد است. مراقبت و نگهداری و مدیریت رفتار جنسی امری است که از همان دوران کودکی که رفتار و غریزه جنسی فعال بوده، آغاز می‌شود؛ اما کودک خردسال به دلیل نداشتن آگاهی لازم قادر به انجام چنین امری نیست. از این رو وظیفه والدین است که نظارت و مراقبت از رفتار جنسی فرزند را از دوران کودکی تا نوجوانی و جوانی بر عهده داشته باشند. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش اعتقاد دارند از طریق تربیت جنسی کارآمد می‌توان نوجوانان را برای مدیریت رفتار جنسی مسئولانه، توانمند نمود. برای نمونه: مشارکت‌کننده ۵: «کلاً در کشورهای مذهبی، به مسائل جنسی خیلی محدود نگریسته میشه. در این کشورها توجه به مسائل جنسی لازم و ضروری است. ما به این وسیله میتونیم آگاهی بدیم به افراد در مورد مسائل جنسی. هر چقدر آگاهی‌شان زیاد بشه رفتار جنسی خودشون رو بهتر میتونن مدیریت کنن».

۴-۱- **آگاهی بخشی بهداشت جنسی:** بهداشت جنسی را می‌توان از موضوعات مهم و اساسی در تربیت جنسی نوجوانان دانست. بهداشت جنسی، هماهنگی و سازگاری جنبه‌های جسمی، عاطفی، عقلانی و اجتماعی امور جنسی انسان، به‌گونه‌ای که شخصیت، روابط و عشق را ارتقا داده و پربارتر کند. بنابراین بهداشت جنسی رویکردی مثبت به امور جنسی در انسان است و به پربارتر کردن زندگی و روابط بین فردی اشاره دارد و فقط به مشاوره و مراقبت از باروری و بیماری‌های جنسی خلاصه نمی‌شود (World Health Organization, 2014). مشارکت‌کنندگان در پژوهش نیز، آگاهی بخشی بهداشت جنسی را یکی از مؤلفه‌های مهم و تأثیرگذار بر تربیت جنسی کارآمد در نوجوان می‌دانند. به‌طور مثال، مشارکت‌کننده ۴: «متأسفانه به دلیل نگرش منفی که به تربیت جنسی

هست، بعد منفی آن برداشت همیشه و تصور همیشه تربیت جنسی یعنی آموزش روابط جنسی است، نه آموزش بهداشت جنسی، نه مقابله و مواجهه با آسیب‌هایی که دانش‌آموزان را تهدید می‌کند و این مسئله سبب همیشه در سطوح بالای آموزش و پرورش جسارت لازم برای ورود به این موضوع وجود نداشته باشد».

۲- موجبات علی در فرایند تربیت جنسی نوجوانان چیست؟

موجبات علی شامل عواملی است که مستقیماً بر پدیده اصلی (طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد) اثر می‌گذارند. به سخن دیگر به وقایع، دلایل و متغیرهایی که وقوع یا گسترش پدیده را پیش‌بینی می‌کنند، شرایط علی می‌گویند (Adib Hajbagheri, Parvizi, Salsali, 2007). از جمله مهم‌ترین شرایط علی تأثیرگذار بر ایجاد تربیت جنسی کارآمد عبارت است از لزوم شناخت دقیق نوجوان، شناخت ضرورت‌های تربیت جنسی و هدایت و جهت‌دهی به رفتار مناسب جنسی.

جدول ۲- مفاهیم، کدگذاری باز و محوری عوامل علی فرایند تربیت جنسی نوجوانان

مفاهیم اولیه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
لزوم آگاهی از بلوغ و تغییرات آن تحول در سیستم عصبی و جنسی بدن در نوجوانی ضرورت تناسب تربیت جنسی با دوره نوجوانی	شناخت بلوغ و اقتضانات دوره نوجوانی	شناخت دقیق نوجوان
توجه به گزینه جنسی و فراهم‌سازی رشد صحیح آن لزوم هدایت صحیح غرایز انسانی	لزوم هدایت گزینه جنسی	
شکل‌گیری تربیت جنسی آسیب‌زا در فضای مجازی گسترش و همه‌گیری اینترنت و فضای مجازی زندگی در عصر اطلاعات و فناوری‌های ارتباطی	وجود پیچیدگی در جوامع بشری تغییرات فرهنگی، ارزشی و اجتماعی	شناخت ضرورت‌های تربیت جنسی
جهت‌دهی با استفاده از الگوی اسلامی - دینی جهت‌دهی رفتار در خانواده	جهت‌دهی رفتار جنسی مناسب در خانواده	هدایت و جهت‌دهی به رفتار مناسب جنسی
جهت‌دهی رفتار با الگوگیری از معلمان ترغیب به رفتار جنسی مناسب در مدارس	جهت‌دهی رفتار جنسی مناسب در مدارس	جنسی

۲-۱- شناخت دقیق نوجوان: دوره نوجوانی از مهم‌ترین و حساس‌ترین دوره‌های زندگی انسان

به‌شمار می‌رود؛ زیرا در این دوره نوجوان به دنبال یافتن هویت خویش، در مسیر شکل دادن به شخصیتی متکی به‌خود گام برمی‌دارد. سؤالات متعددی نیز در ذهن نوجوان نقش می‌بندد که چنانچه نتواند پاسخی مناسب برای آن‌ها بیابد، چه بسا ممکن است شخصیتی متزلزل و احياناً دوگانه پیدا کند؛ بنابراین، شناخت جنبه‌های مهم جسمانی، روانی، اجتماعی، عقلانی و اخلاقی نوجوانان این توانایی را به نوجوان و اطرافیان او می‌دهد تا شیوه صحیح برخورد با تغییرات جسمی - روانی به

وجود آمده را بدانند و تا حدی از بروز ناسازگاری‌های خاص این دوران جلوگیری نمایند. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، شناخت بلوغ و اقتضائات دوره نوجوانی، شناخت و لزوم هدایت غریزه جنسی و اجتناب‌ناپذیری تربیت جنسی را از الزامات شناخت دقیق نوجوان بیان نمودند. مشارکت‌کننده شماره ۶ معتقد بود که: «تربیت جنسی یعنی فرصت ایجاد دانش مهارت و نگرش صحیح نسبت به رفتار جنسی. البته در آموزش مسائل جنسی در دوره نوجوانی می‌باید اقتضائات این دوره که شامل بلوغ و هیجانات ناشی از آن می‌شود در نظر گرفته بشه».

۲-۲- شناخت ضرورت‌های تربیت جنسی: اگر تربیت بخواهد به صورت جامع و کامل پیاده شود، باید تربیت جنسی را به عنوان حلقه‌ای از حلقه‌های آن به شمار آورد و حتی با توجه به اینکه مسائل جنسی به صورت چشم‌گیری دیگر ابعاد را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، توجه به امر تربیت در این زمینه، ضروری‌تر به نظر می‌رسد. همچنین وجود و شیوع انواع رسانه‌ها و فناوری‌های ارتباطی و زندگی در عصر اطلاعات باعث آن شده است که دست‌یابی نوجوانان و جوانان به انواع و اشکال مختلف داده‌ها و اطلاعات جنسی، تسهیل و تسریع گردد. این قابلیت فنی و فناورانه در کنار خصلت جست‌وجوگری و حس کنجکاوی دوران بلوغ باعث می‌شود که نوجوانان و جوانان بتوانند انواع اطلاعات و تصاویر جنسی را به آسانی بازبینی و از آن‌ها بهره‌برداری شخصی کنند. کثرت مطالب جنسی در اینترنت، دسترسی آسان به سایت‌های مستهجن و لینک‌های موجود در این سایت‌ها به همراه امکان استفاده شخصی از رایانه، نظارت والدین را بر عملکرد نوجوانان دشوار کرده است. این همان موضوعی است که مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر از آن به عنوان وجود پیچیدگی در جوامع بشری یاد می‌کنند. به عنوان نمونه مشارکت‌کننده شماره ۷ بیان می‌کند: «به نظر می‌رسد با توجه پیچیدگی‌های که در جوامع بشری به وجود آمده است لزوم آگاهی‌های بیشتر افراد به خصوص در زمان مراحل آموزش‌های مدرسه‌ای در زمینه مسائل جنسی را می‌طلبد چون باعث کسب هویت جنسی و رفتارهای سالم جنسی می‌شود».

۲-۳- هدایت و جهت‌دهی به رفتار مناسب جنسی: غریزه جنسی از غرایز اصلی و نیرومند انسانی و عامل اصلی ارتباط مرد و زن است و از مهم‌ترین جنبه‌های شخصیتی است که بر بسیاری از ابعاد و زوایای زندگی آدمی و بر رفتار، گفتار و کردار او تأثیر می‌گذارد. این غریزه در چگونگی شکل‌گیری شخصیت فردی، شاکله اجتماعی و نیز بر اندیشه، زبان و بر بنیادها و نهادهای اجتماعی تأثیرگذار است. از این رو ارضا، هدایت و تنظیم و تعدیل آن لازم و ضروری است و چشم‌پوشی از این امور اصل فرایند تربیت را ناکارآمد، ناقص و بی‌ثمر می‌سازد. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش معتقد بودند هدایت و جهت‌دهی غریزه جنسی می‌تواند از علل و دلایل طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد در نوجوانان باشد. برای نمونه، مشارکت‌کننده ۱۰ معتقد بود: «به نظر من تنها راهی که ما می‌تونیم رفتار مناسب جنسی و هر نوع رفتار بهنجاری رو به دانش‌آموزان

آموزش بدیم مدرسه هست. البته که نقش خانواده‌ها رو همیشه در این مورد خاص انکار کرد ولی این معلم‌ها هستن که تأثیر فراوانی بر روی دانش‌آموزها دارند. در کل برای اینکه بتونیم غرایز جنسی دانش‌آموزها رو کنترل و به جهت مناسب هدایت کنیم ناگزیریم در مدارسمون تربیت جنسی رو آموزش بدیم».

۳- راهبردها در فرایند تربیت جنسی نوجوانان چیست؟

اقدامات هدفمندی است که در پاسخ پدیده و به دنبال شرایط مداخله‌کننده روی می‌دهند (Adib Hajbagheri, Parvizi, Salsali, 2007). به کلیه اقدامات خرد و کلان که در راستای کمک به تقویت شکل‌گیری فرایند مورد بررسی می‌پردازند راهبرد گفته می‌شود. مهم‌ترین راهبردهای مطالعه حاضر عبارت است از غلبه بر موانع فرهنگی، رعایت ملاحظات فرهنگی-اجتماعی، ظرفیت‌سازی در نظام آموزشی و والدین، همکاری بین بخشی، راهکارهای آموزش، اصول آموزش.

جدول ۳- مفاهیم، کدگذاری باز و محوری راهبردهای فرایند تربیت جنسی نوجوانان

مفاهیم اولیه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
عدم اهمیت تابوهای بی‌ارزش فرهنگی عدم توجه به خطوط قرمز	نادیده‌گیری تابوهای فرهنگی	غلبه بر موانع فرهنگی
خارج شدن از جمود فکری نادیده گرفتن دیدگاه‌های سنتی	رهایی از دیدگاه‌های سنتی	
عدم مخفی‌کاری در تربیت جنسی پرداختن به تربیت جنسی به‌عنوان موضوعی عادی	تداوم گفت‌وگو تربیت جنسی آشکار	
انطباق تربیت جنسی با فرهنگ اسلامی تناسب تربیت جنسی با آموزه‌های اسلامی و اقتضائات فرهنگی	طراحی برنامه تربیت جنسی فرهنگ اسلامی محور	رعایت ملاحظات فرهنگی - اجتماعی
توجه به پیشینه فرهنگی و اجتماعی عدم سنخیت منابع خارجی با فرهنگ ایرانی	مطابقت با پیشینه فرهنگی و اجتماعی جامعه	
طراحی محتوا بر اساس علم روز در نظر گرفتن آموزه‌های دین اسلام در محتوا	تدوین محتوا بر اساس توافق علم و آموزه‌های دینی	
استفاده از معلمان و مربیان آموزش‌دیده دعوت از متخصصان تربیت جنسی به مدارس	به‌کارگیری مربیان و متخصصان توانمند و آموزش‌دیده	ظرفیت‌سازی در نظام آموزشی و والدین
افزایش سطح آگاهی تربیت جنسی در والدین و معلمان آموزش شایستگی‌های لازم از طریق آموزش خانواده	آموزش و توانمندسازی والدین و مرتب‌تربیت جنسی	
ایجاد نگرش مثبت و درک صحیح تغییر دیدگاه‌های غلط و تنگ‌نظری مسئولان	تغییر نگرش والدین، معلمان و مسئولان نظام آموزشی	
فعالیت متخصصان در فضای مجازی استفاده از ظرفیت رسانه‌های جمعی	آگاهی بخشی در فضای مجازی و رسانه‌ها	همکاری بین بخشی
همکاری متقابل خانواده و مدارس همکاری متقابل وزارت بهداشت، سازمان بهزیستی و ... با نظام آموزشی	همکاری نهادهای مرتبط با تربیت جنسی	
ارائه تربیت جنسی به‌صورت محتوای مستقل	آموزش مستقیم تربیت جنسی	راهکارهای آموزش

طراحی کتاب جداگانه تربیت جنسی	
آموزش تلفیقی تربیت جنسی	ارائه تربیت جنسی به صورت محتوای غیرمستقل پرداختن به تربیت جنسی به صورت پنهان
ابزارهای الکترونیکی و فیلم‌های آموزشی	آموزش تربیت جنسی با ابزارهای الکترونیکی آموزش تربیت جنسی با فیلم‌های آموزشی
سنجش مشاهده‌ای و ارزشیابی عملکردی	مشاهده رفتار در موقعیت طبیعی ارزشیابی مستمر با استفاده از مثال‌های عینی
اصول آموزش	تدوین محتوای تربیت جنسی بر اساس سن متناسب با پایه تحصیلی دانش‌آموزان
تناسب با ویژگی‌های سنی و ادراکات ذهنی	در نظر گرفتن روحیات ظریف نوجوان نقش شرایط روحی نوجوان
تناسب با ویژگی‌های روحی	به زبان ساده گفتن مسائل جنسی بیان مسائل جنسی در حد درک و فهم نوجوانان
ساده و قابل فهم بودن	آموزش گام‌به‌گام بر اساس مقطع تحصیلی رعایت زمان‌بندی و تعادل
آموزش تدریجی	رعایت مرزهای حیا و عفاف کاهش تهییج کودکان در باب مسائل جنسی عدم لجام‌گسیختگی و آزادی محض
رعایت اصل عدم افراط و تفریط	ضرورت ورود تربیت جنسی به برنامه درسی رسمی ضرورت ارائه دستورالعمل‌های مشخص و قابل اجرای تربیت جنسی
برنامه‌ریزی صحیح، همه‌جانبه و مدون	

۳-۱- **غلبه بر موانع فرهنگی:** در کشور ما به دلیل حساسیت‌های فرهنگی و اجتماعی، در خانواده‌های ایرانی صحبت از مسائل جنسی نوعی تابو است و دور آن خط قرمز می‌کشند. این امر بر روی سیستم آموزش و پرورش نیز تأثیر خود را گذاشته و در مقابل پرسش‌های جنسی نوجوانان، والدین و مربیان مدارس، با واکنش بی‌تفاوتی و سکوت رفتار می‌کنند. بر اساس نظرات شرکت‌کنندگان در این مطالعه، جهت موفقیت برنامه تربیت جنسی کارآمد در بین نوجوانان، غلبه بر موانع فرهنگی حاکم بر خانواده‌ها و جامعه از راهبردهای مهم و اساسی می‌باشد. بر این اساس مشارکت‌کننده شماره ۸ در راستای نادیده‌گیری تابوهای فرهنگی معتقد است: «همه ما می‌دونیم صحبت از مسائل جنسی در جامعه ما کلاً به نوع بی‌فرهنگی محسوب میشه. چه برسه اینکه ما اونو در مدارسمون به دانش‌آموزان آموزش بدیم. ولی این وضع تا کی باید ادامه پیدا کنه؟ وقتی ما می‌دونیم که در دنیای امروزی نوجوان واقعاً به این‌گونه آموزش‌ها نیاز داره چرا باید دست روی دست بذاریم؟ تا کی باید این تابوهای مسخره فرهنگی رو تحمل کنیم؟ باید شروع کنیم و این خط قرمزها رو کنار بزنیم».

۳-۲- رعایت ملاحظات فرهنگی - اجتماعی: وقتی اطلاعات فرد به دنبال مطالعات علمی مبتنی بر ملاحظات فرهنگی و اجتماعی در جامعه افزایش پیدا کند، مردم جامعه آگاه‌تر می‌شوند و

به دنبال آن به آرامی تغییر نگرش و رفتار هم به وجود می‌آید. مناسبات اجتماعی و فرهنگی ایران که ریشه در مجموعه‌ای از انگاره‌های مذهبی و سنتی دارد، همواره متغیر اساسی و تعیین‌کننده در اتخاذ سیاست‌های کلان فرهنگی محسوب می‌شود. در آداب اجتماعی و باورهای سنتی ایرانی، مسائل مربوط به تفاوت‌های جنسی میان زن و مرد و تمام متن و حاشیه‌هایی که به این موضوع مربوط می‌شوند، به‌طور یکجا در میان خطوط قرمزی نانوشته محصور شده است. مشارکت‌کننده شماره ۲ معتقد بود: «در تربیت جنسی متأسفانه منابع غنی اسلامی در این خصوص نادیده گرفته می‌شود. بدون شک بحث تربیت جنسی از جمله مباحث اساسی و بسیار حساس و پیچیده تربیت جنسی است، اما این مهم موجب نمی‌شود که بحث تربیت جنسی برچیده و به کنار برود. خطرها، دشواری‌ها و مشکلات این امر ما را نباید از برنامه‌ریزی درست درباره آن باز بدارد. همچنین طرح مسئله تربیت جنسی در جامعه ما باید همگون و منطبق با فضای جامعه اسلامی ما باشد و قرآن و سنت به‌عنوان منبع اصلی استفاده بشود».

۳-۳- ظرفیت‌سازی در نظام آموزشی و والدین: ما نمی‌توانیم همه آموزش‌ها را از طریق کتاب درسی ارائه دهیم، زیرا برخی از نیازهای دانش‌آموزان در محیط‌های مختلف کاملاً متفاوت است؛ بنابراین مسئله تربیت جنسی به تشخیص مربیان و معلمان زبده بستگی دارد. پس بنابراین به‌کارگیری مربیان و متخصصان توانمند و آموزش‌دیده در این زمینه لازم و ضروری به نظر می‌رسد. برای نمونه مشارکت‌کننده شماره ۱۲ معتقد بود عدم به‌کارگیری معلمان و مربیان توانمند در زمینه تربیت جنسی نوجوانان می‌تواند وضعیت موجود را وخیم‌تر نماید. او گفت: «با این اوصاف بله جای بحث‌های مربوط به تربیت جنسی در مدارس خالی است ولی قبل از آن باید به شایستگی‌های مربیان و معلمان مرتبط با این امر هم توجه کافی شود چه بسا که مربیان و معلمان ناآشنا به مسائل تربیت جنسی اوضاع را وخیم‌تر بکنند».

۳-۴- همکاری بین بخشی: مطابق تعریف، همکاری بین بخشی یک رابطه شناخته شده بین بخش یا بخش‌های سلامت با بخش یا بخش‌های دیگر است که برای انجام اقداماتی به منظور کسب نتایج نهایی یا پیامدهای نظام سلامت دایر شده‌اند، به‌طوری‌که از تنها عمل کردن بخش سلامت برای کسب این نتایج مؤثرتر، کارا تر و پایدارتر است. نکته مهم در مورد همکاری بین بخشی این است که منظور از بخش‌ها کلیه سازمان‌های دولتی و غیردولتی (عمومی، خصوصی و مردم‌نهاد) است و همکاری بین بخشی باید همه این موارد را شامل شود. امروزه تربیت جنسی لازمه جامعه است و باید تمامی نهادها اعم از خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها، سمن‌ها و ... در این زمینه ورود کرده و اطلاع‌رسانی داشته باشند. رسانه‌های گوناگون، به‌ویژه صداوسیما در مهندسی و فرهنگ‌سازی در این حوزه، نقش تعیین‌کننده دارند. برای نمونه مشارکت‌کننده ۱۹: «پس

من به نظرم میرسه که ما یک فرهنگ‌سازی عمومی، اجتماعی بکنیم وقتی کل جامعه این‌رو پذیرفتند بعد از اون ببریم تبدیل به برنامه کنیم. بودجه‌اش رو تأمین کنند بسته‌های آموزشی رو تأمین کنیم راهبردهای آموزشی رو مشخص کنیم؛ و مواردی ازین قبیل که بیاد در دل نظام‌های مرتبط نه فقط آموزش و پرورش. هم در آموزش و پرورش، هم در بهزیستی، مهم‌تر از آن‌ها در رسانه‌های اجتماعی، در فضای مجازی و در همه‌جاهایی که امکان آموزش به مردم وجود داره. این آموزش اتفاق بیافته».

۳-۵- راهکارهای آموزش: انسان موجودی دارای ابعاد مختلف است که رشد و پیشرفت وی

مستلزم پرورش همه این ابعاد است. یکی از ابعاد وجودی انسان، بعد مادی و جسمی است که باعث می‌شود وی نیازهایی داشته باشد و برای برآورده ساختن آن‌ها به تلاش برخیزد؛ اما از آنجایی که هرگونه افراط و تفریط در رفع این نیازها مضر است، باید بخشی از تربیت به آموزش چگونگی برخورد با آن‌ها اختصاص یابد تا علاوه بر پرورش مؤثر بعد جسمانی و مادی، از به انحطاط کشیده شدن انسان توسط آن پیشگیری شود. یکی از ابعاد جسمانی انسان، غریزه جنسی است و وجود و قوت این غریزه، تربیت جنسی را یکی از ضروری‌ترین ساحت‌های تربیت می‌سازد. لذا شناخت راهکارهای کلی آموزش تربیت جنسی نوجوانان می‌تواند زمینه‌ساز طراحی برنامه‌های مشخص و مفید و تضمین‌کننده موفقیت این‌گونه برنامه‌ها است. برای نمونه مصاحبه‌شونده شماره ۲۰ که موافق تربیت جنسی مستقیم بود، گفت: «من معتقدم که باید از روش مستقیم برای تربیت جنسی نوجوانان استفاده بشه؛ یعنی اینکه به‌صورت واضح و روشن به سؤالات جنسی دانش‌آموزان پاسخ داده بشه. میشه محتوایی طراحی کرد و در اختیار دانش‌آموزان قرارداد. میشه اصلاً کتبی با همین عنوان نوشت و تدریس کرد. به نظرم اشکال نداره که هیچ؛ خیلی هم خوبه».

۳-۶- اصول آموزش: منظور از اصول تربیت جنسی، دستورالعمل‌هایی است که در تربیت جنسی

باید رعایت شوند. این اصول غالباً، در همه مقاطع سنی وجود دارد. بر اساس نظرات شرکت‌کنندگان در این مطالعه، هنگام آموزش تربیت جنسی توسط والدین یا توسط نظام آموزش، اصولی باید مورد توجه قرار گیرد. بر این اساس این اصول عبارت‌اند از: تناسب با ویژگی‌های سنی و ادراکات ذهنی، تناسب با ویژگی‌های روحی، ساده و قابل‌فهم بودن، آموزش تدریجی، رعایت اصل عدم افراط و تفریط و برنامه‌ریزی صحیح، همه‌جانبه و مدون. برای نمونه مشارکت‌کننده شماره ۱۶ در این زمینه اعتقاد داشت: «منطق حاکم منطق سطح درک نوجوانان هست؛ یعنی نوجوانان رفتار جنسی رو چی میدونن، نوجوانان رفتار جنسی رو چی می‌بینن. نوجوانان از رفتار جنسی به دنبال چی هستن. نوجوانان کجا دنبال نیازهای جنسی میگردن و مواردی ازین قبیل. اگر ما سطح درک و فهم نوجوانان از مسائل جنسی رو کاملاً استخراج کنیم، بعد میتونیم در حد درک و فهم اون‌ها هدف‌گذاری کنیم که نیازهایی دارن و به اون‌ها آموزش بدیم».

۴- عوامل مداخله‌گر در فرایند تربیت جنسی نوجوانان چیست؟

شرایط مداخله‌کننده، مشابه شرایط زمینه‌ای به آن متغیرها و شرایطی گفته می‌شود که پدیده در آن روی می‌دهد و در فاصله‌ای دورتر از شرایط زمینه‌ای گسترش دارد (Adib Hajbagheri, Parvizi, 2007). مهم‌ترین عوامل مداخله‌گر پس از انجام مصاحبه‌ها در این مطالعه با چند عامل تعصبات مذهبی و اعتقادی نادرست، دیدگاه‌های اجتماعی- فرهنگی و سیاست‌های آموزشی - سازمانی گزارش شد.

جدول ۴- مفاهیم، کدگذاری باز و محوری عوامل مداخله‌گر فرایند تربیت جنسی نوجوانان

مفاهیم اولیه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
شناخت ناقص از آموزه‌های دینی	عدم شناخت مناسب از آموزه‌های دینی	تعصبات مذهبی و اعتقادی نادرست
شناخت اشتباه از آموزه‌های دینی		
توجیه اعتقادات نادرست شخصی به وسیله دین	استفاده ابزاری از آموزه‌های دینی	
تحریف آموزه‌های دینی		
تابو فرض شدن گفتمان تربیت جنسی	عدم کارایی دیدگاه‌های سنتی	دیدگاه‌های اجتماعی- فرهنگی
یادگیری تربیت جنسی توسط خود فرزندان با گذشت زمان		
فقر فرهنگی در زمینه تربیت جنسی	فرهنگ ناکارآمد تربیت جنسی	
غلبه فرهنگ و تصورات غلط در بین مردم		
چشم‌پوشی و انفعال والدین و نظام آموزشی	بی‌توجهی اجتماعی	
عدم توجه والدین و مدرسه نسبت به مسئله تربیت جنسی		
اولویت مدرک‌گرایی در نظام آموزشی	فرهنگ آموزش محوری	سیاست‌های آموزشی - سازمانی
ترجیح آموزش بر تربیت دانش‌آموزان		
اهمیت بیش‌ازحد دانش شناختی در مدارس		
عدم توجه به مباحث تربیتی در تربیت دانشجو معلمان	عدم آموزش نیروی متخصص و کارآمد	
عدم برگزاری دوره‌های آموزشی موردنیاز تربیت جنسی		
کمبود منابع آموزش تربیت جنسی برای نوجوانان	عدم وجود محتوای آموزشی	
محدودیت منابع معتبر		

۴-۱- تعصبات مذهبی و اعتقادی نادرست: بر اساس نظرات و دیدگاه‌های افراد شرکت‌کننده

در این مطالعه، تابو فرض شدن گفتمان تربیت جنسی و تعصبات مذهبی و اعتقادی نادرست به‌عنوان دو مانع مهم مذهبی- اعتقادی تأثیرگذار بر تربیت جنسی کارآمد در نوجوانان می‌باشند. تربیت جنسی از نظر اسلام دور نمانده است و بزرگان ائمه و قرآن راهکارهایی برای تربیت جنسی کودکان ارائه کرده‌اند. هدف اصلی از تربیت جنسی در دین اسلام، قرب الهی است چراکه زمانی که فرد از فشار غریزه جنسی در امان باشد می‌تواند با خیالی آسوده به تفکر و عبادت بپردازد. همچنین اسلام دینی است که به همه جوانب زندگی بشر پرداخته و شرم و حیا را در مسائلی چون مسائل جنسی، کنار گذاشته است. همیشه راهکارهای اسلامی تربیت جنسی کودکان مؤثرتر و

عاقلاً نه‌تر بوده است و با هدایت صحیح غریزه جنسی و پرورش استعداد های طبیعی همواره راه سعادت بشر را هموار کرده است. مشارکت‌کننده شماره ۷ بیان می‌کند: «به نظر من با توجه به اینکه در فرهنگ مذهبی حاکم بر جامعه به‌عنوان یه تابو به مبحث جنسی نگریسته می‌شود و والدین این جوامع نسبتاً آگاهی اندکی را جهت آموزش درست و اصولی دارند لذا ضرورت می‌طلبد که نظام‌های آموزشی در زمینه تربیت جنسی جسارت به خرج دهند تا بتوانند جامعه‌ای سالم‌تر و بهتری را پرورش دهند».

۴-۲- دیدگاه‌های اجتماعی - فرهنگی: مشکلات اجتماعی در همه جوامع تا حدودی وجود دارد. اما در کشور ما به دلیل حساسیتی که نسبت به مسائل جنسی ایجاد شده این موضوع پررنگ‌تر به چشم می‌خورد. بر اساس نظرات و دیدگاه‌های افراد شرکت‌کننده در این مطالعه، عدم کارایی دیدگاه‌های سنتی، فرهنگ ناکارآمد تربیت جنسی و بی‌توجهی اجتماعی به‌عنوان موانع مهم اجتماعی تأثیرگذار بر تربیت جنسی کارآمد در نوجوانان می‌باشند. به‌عنوان مثال مشارکت‌کننده شماره ۱۳ بیان می‌کند: «دیدگاه والدین نسبت به این موضوع که بهتر است هر چه دیرتر درباره موضوعات جنسی بدانند بهتره و یا حتی والدین ترجیح می‌دهند فرزندان آن‌ها درباره تربیت جنسی اطلاعاتی نداشته باشند و با این کار در حال محافظت کردن از فرزندان خود هستند؛ و دیدگاه مدرسه که معتقد امری مهم از تربیت جنسی در مدرسه وجود داره و پرداختن به تربیت جنسی به‌عنوان موضوعی مهم در مدرسه جا نیافتاده».

۴-۳- سیاست‌های آموزشی - سازمانی: بر اساس نظرات و دیدگاه‌های افراد شرکت‌کننده در این مطالعه، سومین عامل مداخله‌گر در تربیت جنسی کارآمد نوجوانان، سیاست‌های آموزشی - سازمانی که شامل مؤلفه‌های فرهنگ آموزش محوری، عدم آموزش نیروی متخصص و کارآمد و عدم وجود محتوای آموزشی می‌باشد. باید بدانیم مسئله مهم در نظام آموزش و پرورش ارتقا و تعالی است که این رشد باید همه‌جانبه باشد. بدیهی است دانش‌آموزی که صرفاً درس بخواند و از اجتماعی شدن دوری گزیند، آینده درخشانی نخواهد داشت. دانش‌آموزان در طول تحصیل باید یاد بگیرند که چگونه وارد اجتماع شوند و بدانند نحوه برخورد صحیح با افراد جامعه چیست. به نظر می‌رسد فضای حاکم در مدارس از ابتدا به‌گونه‌ای بوده است که دانش‌آموزان صرفاً در آن علم بیاموزند و وارد دانشگاه شوند یعنی می‌توان به زیر مقوله «آموزش محور بودن مدارس» اشاره کرد. مشارکت‌کننده شماره ۱۲: «جای تربیت جنسی هم خیلی خالیست در مدارس ما. دلیلش هم اینه که ببینید ما برای اینکه فرد رو یک فرد دارای مدرک آماده برای شغل بار بیاوریم چندین سال بهش آموزش میدیم که مدرک بگیره و در راستاش استخدام بشه و زندگی کاری خودش رو پیش ببره؛ اما برای زندگی شخصیش هیچ‌گونه آموزشی بهش نمیدیم».

۵- عوامل زمینه‌ای در فرایند تربیت جنسی نوجوانان چیست؟

به مجموعه‌ای از مفاهیم، طبقه‌ها یا متغیرهایی شرایط زمینه‌ای می‌گویند که برکنش‌ها و تعاملات تأثیر می‌گذارد. تشخیص آن از شرایط علی دشوار است و به آن ارزش‌ها و موقعیت‌هایی که متغیرها در متن آن قرار دارند، گفته می‌شود. معمولاً شرایط علی اهمیتی بیش از شرایط زمینه دارند (Adib Hajbagheri, Parvizi, Salsali, 2007). در این راستا عوامل گوناگونی مطرح شد که در ادامه به توضیح آن پرداخته شده است.

جدول ۵- مفاهیم، کدگذاری باز و محوری عوامل زمینه‌ای فرایند تربیت جنسی نوجوانان

مفاهیم اولیه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
ابهامات فکری گسترده در زمینه مفهوم تربیت جنسی نبود تعریف مشخص مفهوم تربیت جنسی شناخت نادرست و آشنایی ناقص با مفهوم تربیت جنسی	عدم شفافیت در مفهوم تربیت جنسی	نبود سیاست‌های روشن و جسورانه
عدم وجود سیاست مشخص لزوم توجه شایسته در اسناد بالادستی فقدان یک سیاست کلی	افزایش سیاست‌های محافظه‌کارانه	
نگرانی معلمان از طرح تربیت جنسی عدم حمایت کامل از سوی مسئولان نظام آموزشی اعتراض والدین نسبت به طرح تربیت جنسی	نگرانی در مورد پیامدهای قانونی	
اطلاعات ضعیف و ناقص تربیت جنسی والدین نداشتن مهارت کافی تربیت جنسی والدین احساس شرم و خجالت در والدین	اطلاعات ناکافی و ناتوانایی والدین	ناکارآمدی والدین
عدم رضایت والدین برای طرح تربیت جنسی بی‌میلی والدین و نگرانی نسبت به آینده جنسی فرزندان	مقاومت والدین	
اختفای تربیت جنسی در قالب حجب و حیا برخورد سهل و ساده با مشکلات جنسی فرزندان منحفی‌کاری به دلیل تحریک شدن فرزندان	کتمان سازی امر جنسی در خانواده	
دسترسی آسان به اطلاعات جنسی در عصر تکنولوژی دسترسی آسان نوجوانان به تبلیغات و آموزش‌های مخرب	دسترسی آسان به اطلاعات جنسی مخرب	منابع اطلاعاتی نامعتبر
فضای مجازی به‌عنوان منبع اطلاعاتی نامعتبر رسانه‌های اجتماعی به‌عنوان منبع اطلاعات جنسی	یادگیری تربیت جنسی در فضای مجازی	
گروه همسالان مهم‌ترین منبع اطلاعات جنسی نوجوان طرح مسائل جنسی به‌صورت پنهانی در گروه همسالان	یادگیری تربیت جنسی در گروه همسالان	

۵-۱- نبود سیاست‌های روشن و جسورانه: در این مطالعه و بر اساس نظرات

مصاحبه‌شوندگان، عدم وجود سیاست‌های روشن در مورد تربیت جنسی نوجوانان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موارد عوامل زمینه‌ای تأثیرگذار بر کارآمدی تربیت جنسی در نوجوانان شنا سایی گردید. عدم شفافیت در مفهوم تربیت جنسی، افزایش سیاست‌های محافظه‌کارانه و نگرانی در مورد

پیامدهای قانونی سبب شده است معلمان و مشاوران و سایر افراد دخیل در امر تربیت جنسی نوجوانان انگیزه لازم و کافی برای پرداختن به این موضوع را نداشته باشند. خانواده، مدرسه، دولت، رسانه و هر ابزاری که می‌تواند در مسیر روشنگری و بیان آسیب‌ها و فرصت‌های نیاز جنسی انسان در فضای جامعه نقش بازی کند، در محاصره فیلترهای غیر ضروری اسیر شده و ایجاد معضلات گسترده اجتماعی را باعث شده است. آنچه در ریشه‌یابی علل رسوخ چنین فرهنگی در میان توده‌های مردمی به چشم می‌خورد، «تعریف ناصحیح و نامفهوم از مفهوم تربیت جنسی» است. به‌عنوان نمونه مشارکت‌کننده شماره ۴ در مورد عدم شفافیت در مفهوم تربیت جنسی بیان می‌کند: «باعث تأسف است که در کشور ما اکثر خانواده‌ها و معلمان از مقوله مهم تربیت جنسی به سادگی عبور می‌کنند و این به دلیل آن است که با مفاهیم آن آشنا نیستند یا آن را با آموزش جنسی و سایر مسائل زناشویی اشتباه می‌گیرند».

۵-۲- ناکارآمدی والدین: نداشتن آگاهی و اطلاعات صحیح تربیت جنسی، مقاومت در برابر تربیت جنسی و کتمان‌سازی امر جنسی در خانواده‌ها باعث ناکارآمدی والدین می‌شود. در بسیاری از موارد نداشتن آگاهی لازم در والدین باعث می‌شود آنان به کل برنامه تربیت جنسی دچار شک و تردید شده و مقاومت را تنها راه چاره بدانند؛ بنابراین مقاومت والدین در برابر اجرای برنامه درسی تربیت جنسی در مدارس به‌عنوان یک عامل ضروری شناخته شد. قاسمی (۱۳۸۷) یکی از علل مقاومت جوامع به لزوم تربیت جنسی، اغلب ریشه در باورها و سنت‌ها داشته و موجب درک نادرست افراد از ماهیت، هدف، محتوای تربیت جنسی و اثرات آن می‌شود. باور سنتی بسیاری از والدین این است که صحبت نمودن با کودکان درباره مسائل جنسی، زمینه انحراف و شروع فعالیت جنسی آنان را فراهم می‌نماید. مشارکت‌کنندگان در مطالعه نیز بر این امر صحه گذاشته و بیان می‌کنند که: «من فکر می‌کنم که عدم آگاهی والدین یکی از مهم‌ترین موانع تربیت جنسی نوجوانان است. اکثر والدین اطلاعات اشتباهی دارند و واقعاً نمی‌توانند نوجوانان رو بسیار خوب راهنمایی نمایند» (مشارکت‌کننده شماره ۸).

۵-۳- منابع اطلاعاتی نامعتبر: دسترسی به تکنولوژی و تأثیر رسانه‌های جهانی و دسترسی به اطلاعات غلط و نادرست از طریق اینترنت، ماهواره و تلفن همراه در کوتاه‌ترین زمان ممکن، از یک‌سو و گردش اطلاعات نادرست میان همسالان از سوی دیگر، زمینه را برای قرار گرفتن نوجوانان در معرض اطلاعات جنسی اغراق‌آمیز، نادرست و محرک فراهم می‌کند. رسانه‌ها، خصوصاً رسانه‌های بیگانه، تأثیر بسیار مخربی بر روی نوجوانان دارند. در جامعه ما، به دلیل مسائل فرهنگی، اغلب نوجوانان به‌خصوص دختران از اطلاعات صحیح و مناسب در ارتباط با تغییرات جسمی و روانی بلوغ محروم هستند و این امر، موجب می‌شود که نوجوانان اطلاعات خود را در خصوص تربیت جنسی، از منابع غیر موثق کسب کنند و در نتیجه باعث ایجاد مشکلات جسمی، روحی و روانی آنان

می‌شود. لذا جهت پیشگیری از اثرات مخرب این رسانه‌ها، باید اطلاعات صحیح در زمینه تربیت جنسی در اختیار نوجوانان قرار گیرد. برای نمونه مشارکت‌کننده شماره ۳ تأکید می‌کند: «وجود و شیوع انواع رسانه‌ها و فناوری‌های ارتباطی و زندگی در عصر اطلاعات باعث میشه که دستیابی نوجوانان به داده‌ها و اطلاعات جنسی، تسهیل و تسریع بشه. کثرت مطالب جنسی در اینترنت، دسترسی آسان به سایت‌های مستهجن و لینک‌های موجود در این سایت‌ها به همراه امکان استفاده شخصی از رایانه، نظارت والدین را بر عملکرد نوجوانان دشوار میکنه که نتیجه‌اش میشه بلوغ زودرس و درک نادرست مفاهیم جنسی».

۶- پیامدها در فرایند تربیت جنسی نوجوانان چیست؟

پیامدها خواسته یا ناخواسته به دنبال روش‌های کاربردی می‌آیند (Adib Hajbagheri, Parvizi, 2007). برخی از متغیرها بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اتخاذ راهبردهای حاصل از پدیده به‌وجود می‌آیند. در این پژوهش پیامدها را می‌توان به دو دسته پیامدهای فردی و پیامدهای اجتماعی طبقه‌بندی نمود.

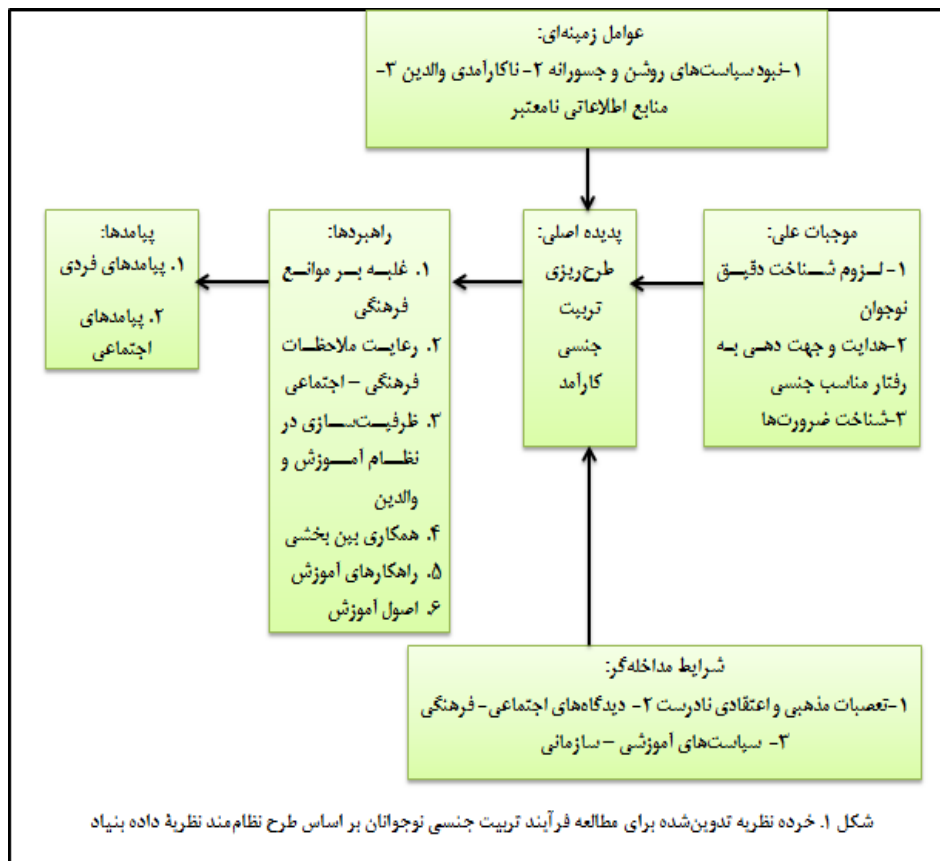
جدول ۶- مفاهیم، کدگذاری باز و محوری عوامل زمینه‌ای فرآیند تربیت جنسی نوجوانان

مفاهیم اولیه	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
جلوگیری از اغفال و سوءاستفاده جنسی پیشگیری از آسیب‌های جنسی کاهش آسیب‌های روحی- روانی	کسب خود مراقبتی	پیامدهای فردی
زمینه‌ساز ظهور خلاقیت و شکوفایی استعدادها نوجوانان افزایش اعتماد و عزت‌نفس در نوجوان ایجاد حس مسئولیت جنسی در نوجوان	تقویت ویژگی‌های شخصیتی	
شکل‌گیری و پیدایش شخصیت جنسی در نوجوان آگاهی نوجوان از هویت جنسی خویش افزایش آگاهی در نوجوان نسبت به جنسیت خودش	هویت‌یابی جنسی	
یادگیری مهارت نه گفتن ایجاد حس تعلق به حریم خصوصی در نوجوان	تقویت خویشتن‌داری جنسی	
رشد، شکوفایی و تربیت متعادل حرکت در مسیر تعالی و رشد همه‌جانبه	تربیت شخصیت متعادل	
افزایش شادی و نشاط در جامعه سالم و افزایش رعایت عفت عمومی در جامعه	پویایی و پاک‌دامنی در جامعه	پیامدهای اجتماعی
پیشگیری از مشکلات جنسی در جامعه شناخت انحرافات جنسی و راه‌های مقابله با آن	پیشگیری از انحرافات رفتاری - اجتماعی	
شناخت رفتارهای صحیح اجتماعی تأثیرپذیری نوجوان از محیط اجتماعی مدارس	درک مهارت‌های اجتماعی	
آماده‌سازی جهت زندگی سالم خانوادگی درک اهمیت ازدواج و تشکیل خانواده	استحکام بنیان خانواده	
تفهیم تربیت جنسی در جامعه خروج افکار عمومی جامعه از جمود فکری	ایجاد حس مطالبه‌گری تربیت جنسی در جامعه	

بر اساس مبانی اسلامی، مکتبی می‌تواند کامل باشد که به تربیت جنسی نیز مانند ابعاد دیگر تربیت اهمیت دهد. بر همین اساس، پیامدهای فرایند تربیت جنسی نوجوانان شامل تغییرات در سطح فردی و جامعه است. کسب خود مراقبتی و جلوگیری از سوءاستفاده جنسی یکی از مهم‌ترین پیامدهایی است که بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان در این پژوهش بر آن صحنه گذاشته شد. خود مراقبتی عبارت است از اقدامات و رفتارهای آموخته‌شده آگاهانه و هدفمند که به منظور تأمین، حفظ و ارتقای سلامت خود انجام می‌شود. در سنین نوجوانی بتواند بدون تحمل استرس‌ها، با ظهور امیال جنسی خود که بروز آن‌ها در این مرحله رشدی طبیعی و بهنجار است، به صورت مطلوب مقابله کند. مشارکت‌کننده شماره ۹: «به نظرم از پیامدهای مهمی که میتونه بعد تربیت جنسی در نوجوان به وجود بیاد کسب خودمراقبتی هست؛ یعنی نوجوان بتونه از سلامت خودش محافظت کنه، از

سوءاستفاده‌هایی که ممکنه براش پیش بیاد جلوگیری کنه و کلاً بتونه از حوادثی که مخصوصاً درزمینه جنسی ممکنه اتفاق بیافته پیشگیری کنه».

بی‌تردید تربیت جنسی بستری است که با ایجاد جامعه سالم پیوند وثیق و عمیق دارد. زیرا سلامت جامعه بر اساس سلامت افراد شکل می‌گیرد و با توجه به اینکه غریزه جنسی یک نیاز همگانی و فراگیر است، اگر مردمان در زمینه مسائل جنسی به‌درستی تربیت شده باشند، جامعه نیز سالم خواهد بود و چنانچه افراد در این زمینه درست تربیت نشده باشند، بی‌تردید برای رفع نیاز جنسی خود به انحراف کشیده می‌شوند و خود و جامعه را به فساد و تباهی می‌کشند و موجب نابسامانی‌ها و چالش‌های فراوان می‌شوند. برای نمونه: مشارکت‌کننده شماره ۱۲: «تربیت جنسی درست در آموزش و پرورش موجبات به‌منصه ظهور رسیدن خلاقیت و استعداد دانش‌آموزان خواهد شد. شخصیت متعادل دانش‌آموزان پرورش می‌یابد و استعدادها شکوفا شده و دانش‌آموزان به میزان بیشتری از افکار منفی و اشتغال ذهنی رهایی خواهند یافت و سرانجام به پویایی و نشاط جامعه می‌انجامد».

بحث و نتیجه گیری

در این نوشتار، ارائه مدل نظریه برای مطالعه فرایند تربیت جنسی نوجوانان ایرانی به روش نظریه داده بنیاد مورد بررسی قرار گرفت که در این روش کار در عرصه واقعیت آغاز شده و هدف، نظریه آزمایشی نبوده، بلکه ارائه نظریه بوده است. بر اساس نتایج به دست آمده از این پژوهش، با توجه به دیدگاه مشارکت کنندگان، پس از تحلیل داده‌ها محقق به ۱۶۹ گزاره مفهومی اولیه در قالب ۵۹ کد باز، ۱۸ کد محوری در قالب ۶ کد انتخابی بر اساس مدل داده بنیاد دست یافت.

طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد به‌عنوان پدیده محوری در فرایند تربیت جنسی نوجوانان مطرح شد که با عواملی همچون هدایت‌گری کنجکاوی‌های جنسی، رشد مطلوب دینی و اخلاقی، آموزش مهارت‌های ارتباطی با جنس موافق و مخالف، توانمندسازی مدیریت رفتار جنسی مسئولانه و آگاهی بخشی بهداشت جنسی مطرح می‌شود. اگر جامعه ما بخواهد مشکلات خود در زمینه مسائل جنسی را به‌طور واقع‌بینانه حل کند، نیازمند یک نظام تربیتی و یک نظام اخلاقی (فردی و اجتماعی) کارآمد در تربیت جنسی بر اساس فرهنگ اسلامی - ایرانی می‌باشد. بدیهی است در فقدان یک نظام تربیت جنسی مناسب، چنین خللی می‌تواند نوجوانان را مستعد بروز انواع رفتارهای سوء و پرخطر کند، از سوی دیگر باید این واقعیت را نیز پذیرفت که رفتار جنسی تا حدود زیادی اکتسابی و مبتنی بر یادگیری بوده و نیاز به آموزش و تربیت ویژه دارد. به‌رحال این مسئله را نمی‌توان انکار کرد که در شرایط امروز، اگر تربیت جنسی به شیوه مناسب انجام نگیرد، نوجوانان ممکن است برای دستیابی به آنچه می‌خواهند بدانند از کانال‌های اطلاعاتی ناامن استفاده کنند که معمولاً موجب کسب اطلاعات نادرست و افزایش تعارض و برانگیختن میل جنسی در آن‌ها می‌شود که این به علت عدم آگاهی کامل نسبت به سلامت جنسی می‌تواند خطرناک باشد. این دوره سنی به دلیل تحولات بلوغ یکی از حساس‌ترین و آسیب‌زاترین مراحل تحول به حساب می‌آید، اگر تربیت جنسی مناسب صورت نگیرد کنجکاوی بیشتر و توجه نوجوان به موضوعات جنسی معطوف می‌شود، نوجوان از فعالیت‌های علمی بازمی‌ماند و دچار مشکلات و تعارض‌های دیگر نیز می‌شود.

مشارکت‌کنندگان در این پژوهش بیان داشتند لزوم شناخت دقیق نوجوان، هدایت و جهت‌دهی به رفتار مناسب جنسی و شناخت ضرورت‌ها به‌عنوان عوامل علی تأثیرگذار بر فرایند طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد مطرح است. دوره نوجوانی مرحله حساس و بی‌نظیری از مراحل زندگی فرد می‌باشد. دوره نوجوانی دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی اولیه است (Esere, 2008). در این انتقال فرد تغییراتی را تجربه می‌کند، در بعد جنسی نیز این تغییرات خود را نشان می‌دهد. توجه به تغییرات جسمی در این دوره و لزوم شناخت دقیق این تغییرات در فرایند تربیت جنسی نوجوانان تأثیرگذار است (Mohammadjani, Yarmohammadian, Kajbaf, Gholtash, 2016). همچنین امروزه در

جامعه‌ما، روابط آزادانه قبل از ازدواج میان دختر و پسر پدیده جدیدی است که در هیچ دوره‌ای با این گستردگی (هم در سطح رفتاری و هم در سطح نگرشی) وجود نداشته است. در سال‌های اخیر به دلیل رخ دادن پاره‌ای تحولات اجتماعی - فرهنگی مانند افزایش شهرنشینی و مدرنیته شدن، به‌تدریج بسیاری از باورها و رسوم سنتی و فرهنگی کشورمان مانند نظارت قوی والدین بر فرزندان که باعث کنترل رفتارهای جنسی نوجوانان می‌شد، رو به افول گذاشته است که متعاقباً باعث افزایش تماس و ارتباط بین دختران و پسران و باعث افزایش دوستی‌ها، صمیمیت و تماس فیزیکی بین آنان می‌شود (Mirzaii Nagmabadi et all, 2014). لذا در این شرایط طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد در نوجوانان لازم و ضروری به‌نظر می‌رسد.

مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، نبود سیاست‌های روشن و جسورانه، ناکارآمدی والدین و منابع اطلاعاتی نامعتبر را به‌عنوان مهم‌ترین عوامل زمینه‌ای تأثیرگذار بر فرایند طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد مطرح کردند. ضعف آگاهی اجتماعی از تعریف صحیح تربیت جنسی و برداشت‌های شخصی و بدون پشتوانه از مبانی دینی به‌عنوان یکی از موانع برنامه درسی تربیت جنسی بوده که ریشه‌های این موضوعات را می‌توان در گفتمان محافظه‌کار که اساساً بر انتقال ارزش‌های موجود به‌متربی در تربیت جنسی تأکید دارد، برشمرد. همچنین والدین به دلیل فقدان آموزش علمی در زمینه جنسی و همچنین نگرش محدود نسبت به آسیب‌های فردی و اجتماعی ناشی از مغفول ماندن تربیت جنسی در برابر هرگونه تغییرات احتمالی در این نوع برنامه درسی از خود مقاومت نشان می‌دهند. می‌توان گفت والدین اغلب به‌عنوان دروازه‌بان اطلاعاتی هستند که نوجوان خارج از خانواده دریافت می‌کنند، نفوذ اطلاعات می‌تواند از طریق ارتباط والدین با نوجوان فیلتر شود؛ اما مشکلی که در این رابطه وجود دارد این است، اغلب والدین به دلیل این که دانش کافی و یا مهارت ارتباطی لازم را در این زمینه ندارند، نمی‌توانند با نوجوان خود راجع به مسائل جنسی به‌صورت مؤثر گفتگو کنند. در بسیاری از جوامع، جوانان با منابع اطلاعاتی و معیارهای متعددی سروکار دارند (برای مثال والدین، معلمان، رسانه‌ها و همسالان). لذا آن‌ها با معیارهای متعدد و بعضاً متناقض در رابطه با جنسیت و تربیت جنسی روبه‌رو می‌شوند. علاوه بر این، والدین غالباً میلی به شرکت در بخش‌های مربوط به تربیت جنسی به اتفاق فرزندانشان ندارند که این به خاطر هنجارهای فرهنگی، بی‌توجهی خودشان یا معذوریتشان است (Unesco, 2009). به‌علاوه میزان زیادی از دانش و آگاهی نوجوانان در زمینه مسائل جنسی از طریق دوستان، وسایل ارتباط جمعی به‌دست می‌آید؛ در نتیجه اکثر اطلاعات جنسی که آن‌ها جمع‌آوری می‌کنند ناکامل، نادرست و دارای نقطه‌ضعف‌های فرهنگی و اخلاقی بوده و کمک‌کننده نیست (Rentfro, Wong & McCampbell, 1995).

مشارکت کنندگان در این پژوهش، تعصبات مذهبی و اعتقادی نادرست، دیدگاه‌های اجتماعی-فرهنگی و سیاست‌های آموزشی-سازمانی را به‌عنوان مهم‌ترین عوامل مداخله‌ای تأثیرگذار بر فرایند طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد مطرح کردند. در ایران دین نقش بسیار کلیدی در مسائل اجتماعی و فرهنگی مردم داشته و سهم بسیار مهمی در انتقال ارزش‌ها از جمله ارزش‌های اخلاقی، خانوادگی، جنسی و باروری دارد. رهبران دینی به‌شدت مورد احترام بوده و نقطه نظرات آنان در مورد مسائل مختلف در نزد مردم بسیار ارزشمند می‌باشد. آنان دارای ظرفیت و توانایی حمایت‌طلبی در حوزه برنامه‌های بهداشت باروری و تربیت جنسی نوجوانان می‌باشند، بنابراین کسب حمایت آنان برای موفقیت مداخلاتی در این حوزه بسیار حیاتی است (Mirzaii Nagmabadi et all, 2014).

برنامه‌ریزان با استفاده از ظرفیت‌های مذهبی می‌توانند برای آموزش تربیت جنسی استفاده کنند ولی اگر در این راه زیاده‌روی صورت گرفته و مسائل مذهبی و دینی نوجوانان در نظر گرفته نشود، مذهب می‌تواند به‌عنوان مانعی جدی و سرسخت در راه تربیت جنسی نوجوانان مطرح گردد. متأسفانه در ایران فضای حاکم بر خانواده‌ها و جامعه به دلیل برخی باورهای سنتی به‌گونه‌ای است که اجازه گفت‌وگو در مورد موضوعات جنسی را به‌صورت راحت و آزاد نمی‌دهد به همین جهت نوجوانان از ترس نگرش منفی و قضاوت بدبینانه والدین، از صحبت کردن در مورد موضوعات جنسی امتناع می‌ورزند. همچنین مشکلات سازمانی به‌عنوان دیگر مقوله کلی محقق نشدن تربیت جنسی از سوی اطلاع‌رسان‌های پژوهش بیان گردید. کمبود چشمگیر معلم متخصص حوزه تربیت جنسی در آموزش و پرورش، محدودیت و چالش‌برانگیز بودن منابع آموزشی در حوزه تربیت جنسی، ضعف خط‌مشی مناسب حمایت از تربیت جنسی در چارچوب تربیت اسلامی و چالش تعامل مطلوب مدرسه و خانه از جمله مهم‌ترین مضامین فرعی در مضمون سازمانی به‌شمار می‌روند.

در برابر شرایط (علی، زمینه‌ای و مداخله‌ای) مطرح‌شده، گروه مورد مطالعه یکسری راهبردها و واکنش‌ها را در خصوص آموزش تربیت جنسی نوجوانان مطرح نمودند که مشتمل بر: غلبه بر موانع فرهنگی، رعایت ملاحظات فرهنگی-اجتماعی، ظرفیت‌سازی در نظام آموزش و والدین، همکاری بین بخشی، راهکارهای آموزش و اصول آموزش. متأسفانه تابوهای فرهنگی موجود در بعضی از کشورها باعث شده است که اطلاعات جنسی به‌صورت نادرست در بین کودکان وجود داشته باشد و کودک بدون اینکه صحبتی در این مورد بکند بزرگ شود و بسیاری از کنجکاوی‌های او سرکوب شود. این امر سبب می‌شود تا نوجوانان به منابع اطلاعاتی نامعتبر روی بیاورند که این درنهایت می‌تواند مشکلات فراوانی را برای نوجوان، خانواده‌ها و درنهایت جامعه به‌وجود آورد. لذا جهت دستیابی به تربیت جنسی کارآمد و پویا در بین نوجوانان باید تابوهای فرهنگی و اجتماعی که به دور خود تنیده‌ایم را بشکنیم و با غلبه بر این موانع، راه درست آموزش تربیت جنسی به نوجوانان را در پیش بگیریم. نکته حائز اهمیت در تربیت جنسی کودکان و نوجوانان توجه به بافت فرهنگی-اجتماعی

جامعه است. رفتارهای جنسی وابسته به بافت فرهنگی - اجتماعی جامعه است و تخطی از آن هنجارها، ناهنجاری و کج رفتاری خوانده می‌شود. پس بنابراین صرف‌نظر از نقش عوامل زیستی و روان‌شناختی، آنچه بر چگونگی و حدود و ظهور تربیت جنسی افراد در هر جامعه‌ای نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای دارند، ساختار و بستر فرهنگی و عوامل و هنجارهای اجتماعی آن جامعه هستند. همچنین والدین در تربیت جنسی فرزندان از عوامل اساسی در شکل‌دهی به رفتارهای نوجوانان هستند و همواره ارتباط و تعامل بین والدین و فرزندان می‌تواند ارتباط معناداری با رفتارهای جنسی فرزندان داشته باشد، زیرا این ارتباط می‌تواند یک عامل حفاظتی برای طیف وسیعی از رفتارهای جنسی فرزندان باشد (Allen, Timmer & Urquiza, 2016). از آنجا که کودکان همواره آسیب‌پذیرترین قشر جامعه هستند و نیاز به حمایت بزرگسالان به‌خصوص والدین خود دارند، ارتقای آگاهی والدین به‌خصوص مادران در مورد تربیت جنسی، حائز اهمیت است. ارتقای آگاهی والدین و به‌ویژه مادران درباره تربیت جنسی به‌طور مستقیم و بارز، سطح آگاهی مناسب فرزندان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (World Health Organization, 2014). در این میان مشارکت‌کنندگان یک سری راهکارهایی همچون آموزش مستقیم و آموزش تلفیقی تربیت جنسی با استفاده از ابزارهای الکترونیکی و فیلم‌های آموزشی و سنجش مشاهده‌ای و ارزشیابی عملکردی را مطرح کردند که این راه از آنجا که مترئیان از نظر استعداد، میزان رشد و فهم متفاوت هستند، باید در بیان مطالب جنسی توان و استعداد آن‌ها لحاظ شود. در واقع لازم است با توجه به موقعیت فراگیر و در زمان مناسب و مطابق با ظرفیت مخاطب به ارائه محتوا و مطالب پرداخت. باید این را در نظر داشت که اقدام بی‌موقع به کاری، سبب عدم بهره‌برداری مناسب از آن می‌شود. تناسب آموزش با نیازهای فردی و سطح درک و فهم کودکان، یکی از راهبردهای کلی مهم در امر تربیت و یادگیری است که در تربیت جنسی نیز بسیار کاربردی و حائز اهمیت است؛ بر اساس این اصل، آموزش باید بر مبنای مراحل رشد ذهنی کودکان و توانایی‌های متفاوت آن‌ها در سنین مختلف پی‌ریزی شود.

اما در نهایت گروه مورد مطالعه یکسری پیامدها را در خصوص طرح‌ریزی تربیت جنسی کارآمد مطرح نمودند که این پیامدها عبارت‌اند از: پیامدهای فردی (کسب خود مراقبتی، تقویت ویژگی‌های شخصیتی، هویت‌یابی جنسی، تقویت خویشتن‌داری جنسی، تربیت شخصیت متعادل) و پیامدهای اجتماعی (پویایی و پاک‌دامنی در جامعه، پیشگیری از انحرافات رفتاری - اجتماعی، درک مهارت‌های اجتماعی، استحکام بنیان خانواده، ایجاد حس مطالبه‌گری تربیت جنسی در جامعه). یکی از روش‌هایی که عموماً می‌تواند آسیب‌های روان‌شناختی، هیجانی و عاطفی افراد را تحت تأثیر قرار دهد، آموزش خود مراقبتی است که در این پژوهش به‌عنوان یکی از پیامدهای ارائه تربیت جنسی کارآمد شناخته شد. در دنیای کنونی آموزش خود مراقبتی برای رشد ذهنی، عاطفی، اخلاقی، اجتماعی

و مهارتی افراد برنامه‌ریزی شده و راهکار مناسبی به‌شمار می‌رود. تربیت جنسی منجر به تجهیز دانش‌آموزان به اطلاعات و توانش‌هایی می‌شود که با تکیه بر آن‌ها می‌تواند کنترل بیشتری بر عوامل تهدیدکننده سلامت جنسی و تصمیم‌گیری صحیح در امور جنسی داشته باشد. برنامه تربیت جنسی با هدف افزایش آگاهی، حرمت خود و خودکارآمدی منجر به خودکنترلی رفتاری و اتخاذ رفتارهای پیشگیرانه و ارتقای سلامتی می‌شود. تربیت جنسی باید با هدف توسعه شخصیت دانش‌آموزان و پرورش یک احساس لذت بردن از انسان بودن، به‌طوری که آن‌ها می‌توانند در راه مطلوب عمل کنند، باشد. آموزش تربیت جنسی برای دانش‌آموزان شامل دانش علمی و اطلاعات جامع در مورد تمایلات جنسی انسان نه تنها از جنبه‌های فیزیولوژیکی بلکه به لحاظ روانی و اجتماعی است.

این مطالعه جزئی از پژوهش‌هایی در کشور بود که به تربیت جنسی نوجوانان را پرداخته است، هرچند محدودیت‌هایی نیز داشت؛ مانند هر مطالعه‌ای، نتایج الزاماً قابل‌تعمیم به کل جامعه ایران نیستند؛ زیرا افراد مشارکت‌کننده الزاماً معرف جامعه ایران نبودند. مشارکت‌کنندگان عمدتاً از قشر متوسط تا مرفه و تحصیل‌کرده جامعه بودند و در این خصوص پژوهشگر ناگزیر از انتخاب کسانی بود که توانایی برقراری ارتباط کلامی مناسب را نداشتند. همچنین پرسش و تحقیق در مورد مقوله جنسی در فرهنگ ایرانی، امری نیست که به راحتی بتوان در بین اقشار جامعه درخواست کرد راجع به آن صحبت نمایند. پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی به فرایند تربیت جنسی سایر اقشار جامعه مانند دانشجویان یا جوانان در آستانه ازدواج پرداخته شود. همچنین پیشنهاد می‌گردد بر اساس نتایج این پژوهش، برنامه تربیت جنسی بر اساس فرهنگ ایرانی طراحی شده و میزان اثربخشی این برنامه بر خود مراقبتی، هویت جنسی و سایر ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان به روش آزمایشی اجرا گردد. بر اساس نتایج این پژوهش به مسئولان نظام تعلیم و تربیت پیشنهاد می‌شود به موضوع تربیت جنسی نوجوانان ورود کرده و زمینه‌های لازم جهت طراحی و اجرای تربیت جنسی کارآمد را در مدارس فراهم نمایند. به والدین توصیه می‌گردد با نگاه واقع‌بینانه به مسائل و مشکلات جنسی نوجوانان، سواد تربیت جنسی در خود را به‌روز کرده و با توجه به شرایط روحی و شخصیتی نوجوان، با این‌گونه مسائل برخورد درست و صحیح داشته باشند.

منابع

- Adogu, P., Udigwe, I., Udigwe, G., & Ubajaka, C. (2014). Review of problems of adolescent sexual behavior and the role of Millennium Development Goals 4, 5 and 6 in Nigeria. *International Journal of Clinical Medicine*, 5(15), 940.
- Adib Hajbagheri, M. P., Parvizi, S., & Salsali, M. (2007). *Qualitative Research Methods*, Bashari Publications, Second Edition. [In Persian]
- Allen, B., Timmer, S. G., & Urquiza, A. J. (2016). Parent-Child Interaction Therapy for sexual concerns of maltreated children: A preliminary investigation. *Child Abuse & Neglect*, 56, 80-88.
- De Matos, M. G., Reis, M., Ramiro, L., Ribeiro, J. L. P., & Leal, I. (2014). Sexual education in schools in Portugal: evaluation of a 3 years period.
- Ferasatkah, M. (2016). *Qualitative research method in social sciences with emphasis on grounded theory (GTM Grounded Theory)*. Tehran: Agah publishing. [In Persian]
- Esere, O. M. (2008). Effect of sex education programme on at-risk sexual behavior of school-going adolescents in Ilorin, Nigeria. *African Health Sciences*, 8(2), 120-126.
- Gilliam, M., Jagoda, P., Heathcock, S., Orzalli, S., Saper, C., Dudley, J., & Wilson, C. (2016). LifeChanger: A pilot study of a game-based curriculum for sexuality education. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 29(2), 148-153.
- Gholtash, A., & Mohammadjani, S. (2018). Designing a Framework for Sexual Education Curriculum on the Basis of Islamic Training Foundations. *Qaie*, 3 (3), 101-130. [In Persian]
- Hassani, Z., & Askari, S. (2011). The effectiveness of family in sexual education of children and adolescents. *School Counselor Growth*, 6 (1), 20-16. [In Persian]
- Kastbom, A. A., Larsson, I., & Svedin, C. G. (2012). Parents' Observations and Reports on the Sexual Behaviour of 7 to 13 Years Old Children. *Reproductive System & Sexual Disorders*, 1(2), 1-7.
- Latifnejad Roudsari, R. L., Javadnoori, M., Hasanpour, M., Hazavehei, S. M. M., & Taghipour, A. (2013). Socio-cultural challenges to sexual health education for female adolescents in Iran. *Iranian journal of reproductive medicine*, 11(2), 101.
- Mostofi, N., Garmaroudi, G., Shamsheiri, A., & Shakibazadeh, E. (2016). Effect of Group Education on Knowledge, Attitude and Practice of Mothers of Adolescent Girls About Sex Education. *Sjsph*, 14 (3), 45-59. [In Persian]
- Mirzaei Nagmabadi, K., Babazadeh, R., Shariati, M., & Mousavi, S. (2014). Iranian Adolescent Girls and Sexual and Reproductive Health Information and Services: A Qualitative Study. *The Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility*, 17(92), 9-18. [In Persian]
- Maasoumi, R., Lamyian, M., Khalajabadi, F. F., & Montazeri, A. (2013). Women's perception of sexual socialization in Iran: A qualitative study. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences*, 2(3), 221-233. [In Persian]
- Mohammadjani, S., Yarmohammadian, M., Kajbaf, M., & Gholtash, A. (2016). Developing Sexual Education Curriculum Model Based on the Quran and the Hadiths (Imams' Sayings). *Journal of New Approaches in Educational Administration*, 7(27), 19-44. [In Persian]
- Manzari Tavakoli, V., Kadivar, P., Hasanabadi, H., & Arabzadeh, M. (2018). Effect of training on emotional processing strategies on academic adjustment of maladaptive students in Kerman. *Psychological sciences*, 17(66), 246- 258. [In Persian]
- Mohammadi Pouya, S., Imanzadeh, A., Mohammadi Pouya, F., & Zarei, A. (2019). Phenomenology of Barriers in the Sexual Education Curriculum in High School: A Phenomenological Study. *Religion & Communication*, 26(1), 303- 334. [In Persian]
- Rentfro, A. R., Wong, D. L., & McCampbell, L. S. (1995). *Whaley and Wong's Nursing Care of Infants and Children (Vol. 2)*. Mosby.

- Reis, M., Ramiro, L., de Matos, M. G., & Diniz, J. A. (2011). The effects of sex education in promoting sexual and reproductive health in Portuguese university students. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 29, 477-485.
- Rouhparvar, Z., Shahali, S., & Javadnoori, M. (2020). Parents' Perceptions of Challenges of Male Adolescent's Sexual Education: A Qualitative Study. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences*, 8(3), 260- 270. [In Persian]
- Shams, M., Parhizkar, S., Mousavizadeh, A., & Majdpour, M. (2017). Mothers' views about sexual health education for their adolescent daughters: a qualitative study. *Reproductive health*, 14(1), 24.
- Simbar, M., Alizadeh, Sh., Hajifoghaha, M., & Golezar, S. (2017). Review of Iranian Adolescents' Educational Needs for Sexual and Reproductive Health. *Journal of Isfahan Medical School*. 34(412), 1563- 1572. [In Persian]
- Shirbaigy, M., Esmaeili, Z., Saeidipour, B., & Sarmadi, M. R. (2020). Designing a Model for Sex Education in the Age of Globalization with an Emphasis on Islam Using Grounded-Theory Method. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*, 6(3), 122-138. [In Persian]
- Strauss, A. I., & Corbin, J. M. (2014). *Principles of Qualitative Research Methodology: The Basic Theory of Procedures and Methods*. Translator: Mohammadi, Buke. Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Ubillos, S., Paez, D., & Gonzglez, L. (2000). Culture and sexual behavior. *Psicothema*; 12(Supl 1), 70-82.
- Unesco. (2009). *International guidelines on sexuality education: An evidence informed approach to effective sex, relationships and HIV/STI education*. France: Unesco.
- Walker, J. L. (2001). A qualitative study of parents' experiences of providing sex education for their children: The implications for health education. *Health Education Journal*, 60(2), 132-146.
- World Health Organization. (2014). *Maternal, newborn, child and adolescent. Health-Adolescent*. Available from: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/ [cited 30 Dec 2015].

Extended Abstract

**Investigating the Process of Sex Education for Iranian Adolescents:
A Grounded Theory Study**

**Davoud Tahmasebzadeh Sheikhlar¹, Ehsan Azimpour², Ali Imanzadeh³,
Mohammad abbaszadeh⁴**

Adolescence is a transitional period in life when one's rapid physical growth and development and sexual maturation can lead to their physical capability to reproduce. Based on the definition provided by WHO, adolescents are young people between the ages of 10 and 19 years. Since adolescents and young adults are going through the growth stage, their health can be affected either positively or negatively by their interactions with the environment, their friends and peers, their parents and family members, people in the society, and social rules. In the course of sexual maturation, adolescents undergo fundamental changes and face with different questions and ambiguities and if they do not receive right answers to their questions, they may refer to their peers or media such as satellite TV, the Internet, and cyberspace to find answers. However, they often do not find proper answers. This may also lead to further problems in the future. Considering this, sex education is a necessity for adolescents that must not be overlooked. It is a fundamental right of adolescents and should be provided by both parents and society. Due to its characteristics, sex education is accompanied by a number of challenges in all countries and cultures and unique ethical considerations are associated with it. In many Islamic countries such as Iran, sexual intercourse out of marriage is prohibited both culturally and religiously. In such countries, sex education is insufficient and restricted, and is not often provided by teachers since they do not feel right talking about sexual issues. Furthermore, there is currently no coherent policy on sex education in countries such as Iran. Therefore, the present study was an attempt to describe the processes of sex education of Iranian adolescents through developing a theoretical model. The

1. associate professor of education department in university of Tabriz (Corresponding Author d.tahmaseb@tabrizu.ac.ir)

2. Phd student in curriculum development of in university of Tabriz (Azimpour_E@tabrizu.ac.ir)

3. associate professor of education department in university of Tabriz (aliimanzadeh@yahoo.com)

4. professor of social department in university of Tabriz (m.abbaszadeh2014@gmail.com)

governing paradigm of this study were a qualitative one. The present researchers further benefitted from a grounded theory research method in carrying out this study. Accordingly, school conditions and opinions of sex education specialists, teachers, counselors, health educators and parents were considered in this study. Regarding the study participants, 20 specialists in the field of sexual education, curriculum planning, educational psychology, parents and teachers with scientific expertise or practical experience were selected by using theoretical sampling procedure. Then, a number of semi-structured interviews were conducted with participants and the process of data collection continued until data saturation was reached. The collected data was next analyzed using the paradigm model (the Strauss and Corbin). After analyzing the data, the researcher obtained 169 basic conceptual propositions in the form of 59 open codes, 18 central codes, and 6 selected codes. The findings were further depicted in the form of a model indicating causal factors, namely the need for accurate adolescent recognition, cross-sectoral cooperation and recognition of necessities, the main phenomenon, namely effective sex education, interventionist conditions, namely religious-belief, socio-cultural, and Educational-organizational barriers, contextual factors, namely lack of clear policies, inefficiency of parents and unreliable information resources, strategies, namely overcoming cultural barriers, socio-cultural considerations, capacity building in the educational system, educational strategies and principles of education, and consequences, namely individual and social consequences. The model reflected the pattern of adolescent sex education process. According to the proposed model, necessity and need, education, and socio-cultural structures can affect the core component of effective sex education of Iranian adolescents. The main objective of this study was to propose a theoretical model for studying the process of sex education of Iranian adolescents through using a grounded theory method. Based on the findings of this study, 169 basic conceptual propositions were identified in the form of 59 open codes, 18 central codes, and 6 selected codes. Accordingly, it can be suggested that Iranian society can solve its sex-related problems through an effective educational system which pays enough attention to sex education while taking into account the country's Islamic-Iranian culture. Obviously, the absence of a proper sex education system can predispose adolescents to a variety of abusive and high-risk behaviors. Adolescence is one of the most sensitive and traumatic stages of development. Concerning the aforementioned findings, it is recommended that the country's education authorities pay enough attention to sex education and provide the necessary grounds for designing and implementing effective curriculums in this regard. Finally, parents are advised to take a realistic look at sexual-related issues and problems of adolescents, to improve their own sexual education literacy, and to pay attention to the mental and personality conditions of their teenage children.

Keywords: sex education; adolescents; grounded theory